

Min barndom og ungdom på Thyholm

Niels Mortensen

Jeg er født ved Tambohus den 16. juli 1894. Min far var Jens Johan Mortensen, født den 18. februar 1864, død den 25. juni 1895. Min mor hed Petrine Oline Mortensen, født Olsen. Hun er født i Nr. Hvidbjerg den 25. februar 1866. Mor var af Hove-familien; hun døde i 1937.

Efter min fars død var min mor enke i seks år. Så blev hun gift med min fars bror, Jens Jakob Mortensen, født den 10. juli 1868. Han fiskede sammen med min far, indtil denne døde, og jeg tror, det var to af de dygtigste fiskere der på egnen.

Som ung pige tjente min mor på Tambohus kro. Det var en gammel bygning, som lå nord for den nuværende kro på samme sted, som min bror Frederik nu bor. Kromanden hed Kresten Pedersen, kaldet "Kren Tambo", og hans kone hed Mette Katrine, kaldet "Met Katrin". Kren Tambo døde den 21. december 1892, samme dag, som min ældste bror blev født. Kren Tambo havde to sønner, Peder Tambo og Niels Lund Pedersen, som overtog kroen efter faderen. Han blev gift med en pige fra Semb, Ane, kaldet "An Lukn". Kren Tambo havde også en datter, der blev gift med en skrædder fra Søndbjerg, Kr. Møller hed han. Jeg gik til præst sammen med deres søn, Kresten. Den gamle Kren Tambo havde en bror, Jens Kr. Tambo, som boede i mosen ved Teglbjerg. Der var vist en bror mere (Anton i Egebjergs svigerfar).

Så langt tilbage, jeg kan huske, var der kun syv huse ved Tambohus. Når vi begynder fra sønden, lå først mit barndomshjem i svinget, derefter min bedste-

far, Niels Nymann Mortensens hus, som er bygget af min oldefar i 1835. Min bedstefar er født i 1830, og han har fortalt mig, at han var fem år gammel, da de flyttede fra Hellerød og derved, og da var der kun den gamle kro og min oldefars hus. Oldefar hed Morten Thomsen, han er født i Hellerød ca. 1800. Han blev gift med en pige, hvis far man kaldte "æ Nymand". En søn af ham havde Thomas Kirkegaards gård. Han havde tre piger, og dem kaldte man "æ Nymands piger". En blev gift med mølleren i Semb Mølle.

*"Met Katrin" fotograferet på
sin 90-års fødselsdag*

Alle huse i Tambohus lå på vestsiden af vejen. Nord for oldefars hus boede min bedstefars søster, Met Kjerstin. Hun var gift med en mand, der hed Peder Kristen Pedersen, også kaldet "Per Straand". Næst efter boede Kren Pejter, der hvor Steen Rysgaards hus nu ligger. Hus nummer fem var Kien Johansens, Karl Johansens far. Endelig Met Krestins hus og kroen. Det er de huse, som var i min tidligste barndom. Der fandtes ingen træer, kun en hyldebusk på et kålgårdsdige.

Mit barndomshjem og Met Katrins hus, som ligger der endnu, er bygget efter samme tegning. Det er vist murer, Jens Meldgaard og tømrer Chr. Damsgaard, som har bygget begge huse. Jens Meldgaard havde en datter, der hed Ane Kirstine Meldgaard (kaldet An Kjerstin).

Op mod det vestre skel ved mit barndomshjem var der en kommunal lergrav, hvor sognets beboere hentede ler til mange formål. Der var som i enhver lergrav nogle dejlige vandpytter, ikke ret dybe. Det var en herlig legeplads til vore skibe og meget andet - ler er jo et taknemmeligt materiale.

Så skete der det, at min farbror heldigvis blev gift med min mor i 1901. Han købte hele herligheden af kommunen. Jeg husker ikke prisen, men dengang var kronen meget værd. Lergraven blev jævnet med en skovl og en greb, og det er dette, vi nu kalder "æ væjster havv". Min mor havde plantet omkring hele huset, bl.a. en række ædelgran i skellet indtil lergraven, og der står en af granerne endnu. Jeg tænker, den er omkring 80 år. Siden plantede min far lergraven til med træer, som til trods for beboernes kritik virkelig begyndte at gro.

Året 1902 byggede Peder Bundgaard det første hus på den østre side af vejen, og så gik det slag i slag indtil 1907, da min brors, Jens Johans hus blev bygget. Der plantedes efterhånden på begge sider

af vejen og det groede.

Skolegang

Den 1. april 1901 var min første skolegang. Min ældre bror, Jens, og jeg fulgtes ad - en dag, man aldrig glemmer. Vi gik fra Tambohus og til skolen, som lå der, hvor børnehjemmet nu ligger. En temmelig lang spadseretur for et par småfyre som os. Da vi kom til skolen, gik lærer Astrup ude i haven. Det var begyndt at blive forår, og han havde en fin have.

Dagen i skolen begyndte med "fadervor", hvorefter vi sang det lille dejlige vers: "O, du som os velsigned og tog i favn de små" (Ingemann). Derpå havde vi religion. Og så begyndte det med stavning, tælle, lægge sammen og trække fra, den lille tabel, ikke at forglemme. Senere, da vi blev ældre, lærte vi også den store tabel, helt op til 20. Mon der er ret mange børn i dag, der kan den store tabel?

Jeg har nok ikke været en særlig opmærksom elev, for allerede på min tredje skoledag fik jeg min første ørefigen. Den slags var altid nær ved hånden. Jeg fik en del i årenes løb, men det tog man med godt humør. Der var ikke noget med at gå hjem og sladre; det gav ingen gevinst - tværtimod. Det var, syntes vi, en herlig gammel skole, og hvor vi legede! Når dagen var til ende, sluttede vi med at synge: "Har i dag jeg, kære Gud, syndet imod dine bud". Og det ikke på remse, det var der alvor i. Lærer Astrup var en meget god og alvorlig mand, selv om han var streng, og han glemte aldrig sine gamle elever, især ikke, hvis de blev syge. Der var mange unge, som døde af tuberkulose i disse år, og jeg ved, at Astrup besøgte dem, mens de var syge. Han var en kristen. Lærer Astrup var en dygtig sanger, og han lærte os at synge. Han kom med violinen, og hvor vi sang mange gode sange. Min faste sidekammerat

Min oldefars hus. Flyttet fra Hellerød til Tambohus i 1835

var Mads Hove og siden Mads Poulsen.

Mads Hove og jeg gik til præst sammen hos provst Paludan. Jeg mindes ikke noget særligt fra den tid udover, at provsten var en stille og rar mand. Han spurgte os engang, om vi vidste, hvor øen Alrø lå. Det var der ingen, der vidste. Men så fortalte provst Paludan, at øen lå i munden af Horsens fjord, og at det var hans fødeø.

Mads og jeg fulgtes gerne ad, når vi skulle hjem fra præsten. En dag spurgte han, om jeg ikke ville med ind og se hans violin, og det ville jeg da gerne. Han havde lavet en violin af en cigarkasse, og han kunne spille på den. Jeg prøvede også at lave en, men det ville ikke rigtig lykkes. Så købte min far en violin til mig. Den kostede syv kroner. Det var oven i købet

en "Stradivarius". Jeg spiller endnu, men ikke efter noder. Dem har jeg aldrig rigtig kunnet med; men jeg kan spille alle de gamle melodier; dem er der musik i. Mads Poulsen og jeg gik også til præst sammen, og vi er vist de eneste nulevende af dette konfirmationshold.

I lærer Bendsens tid (før 1898) var der landbrug til den gamle skole. Jorden gik fra skolen og hen til vejen ned til Kr. Vembs ejendom. Han købte vist jorden. Jeg kan huske, at der boede en skrædder i skolen efter, at den var nedlagt. Han var gift med en pige fra Egebjerg. Vi kaldte hendes far "Kristian fra Egebjerg". Han var fisker.

Efter sommerferien 1901 flyttede vi op i den nye skole i Hellerød, og der gik vi så resten af skoletiden - for mit vedkom-

Jens Jacob Mortensen med sine 10 sønner. Forfatteren står som nr. 4 i forreste række.

mende til november 1908. Fru Astrup var sådan en rar og stilfærdig dame. Det kunne jo ske, at det en dag stod på ørefigen, og så var det tit, at fruén kom med sit håndarbejde og satte sig på den nederste bæk ved den store kakkellovn. Og hvor blev der roligt og fredeligt. Det kunne også ske, at vi små drenge, som var ude at tjene om sommeren, blev søvnige i klassen. Vi kom jo op kl. fem, og der var mange ting, der skulle ordnes, inden vi skulle i skole kl. syv. Dersom det skete for en tjenestedreng, at han faldt i søvn, kunne lærer Astrup godt lade fyren sove en halv times tid, uden at det gjorde noget.

Om sommeren gik vi i skole mandag, onsdag og fredag fra kl. syv til tolv, om vinteren hver dag, undtagen onsdag, fra kl. ni til fire. Dette gjaldt for ældste klasse. Vi lærte godt i skolen. Astrup var en

dygtig lærer.

Ud at tjene

Den første maj 1905 kom jeg ud at tjene i en gård i Hellerød. Gården kaldtes "æ Kravves goer" efter den tidligere ejer, som hed Niels Krabbe (han døde 1899). Han havde en bror, som hed Kr. Krabbe, som boede der, hvor Kr. Larsen (Christensen) boede. Denne gård er skilt ud fra Niels Krabbes gård, som nu hedder Damgård. Den gamle Kr. Krabbe var far til Kr. Krabbe i Uglev. Jeg kan huske, at den unge Kr. Krabbe flyttede til Uglev og Kr. Larsen flyttede ind i "Hulkjærgård", som den hedder. Jeg har tjent Kr. Larsen i to år (1910-11).

Gården, hvor jeg først kom til at tjene, ejedes af Niels Krabbes svigersøn, Morten Strand, som var min fars fætter. Jeg var der i tre somre, 1905-07. Det første år

var det bedste, for da var der en rar karl på gården, han hjalp mig meget. Jeg var jo knap 11 år og døjede med at køre den tomme ”mogbor”. Det kom dog efterhånden, men hvor kunne man blive gal, når man kørte op ad møddingsfjælen og havnede med bør og det hele i møddingspølen.

Vi kom gerne i seng kl. ti, for vi skulle op kl. fem om morgenen. Så skulle der malkes og ordnes i stalden, og der skulle flyttes får og kalve, som stod ude om natten. Kl. halv syv spiste vi davre, som bestod af stuvede kartofler og bagefter sødmælk og rugbrød uden smør. Kosten var tarvelig, men god og nærende, og appetitten manglede ikke. Søndag morgen fik vi kaffe, rugbrød og en skive sigtebrød. Kl. ni om formiddagen fik vi formiddagsmelmad, kaffe og rugbrød. Det var der afsat en halv time til, og så arbejdedes der igen til kl. tolv. Da fik vi middag med to retter mad. Vi spiste alle af samme fad med hornskeer. Hver havde sin faste ske, som man tørrede godt efter hver gangs brug og gemte til næste måltid. Efter middags-hvil til kl. halv to fik vi kaffe med lidt til. Igen arbejdstid til kl. fem, da der var aftensmad, som bestod af rugbrød plus en skive sigtebrød med smør, ost og røget fårekød. Arbejdstiden sluttede først ved otte-tiden om aftenen. Så spiste vi ”nætter”, som det blev kaldt. Det var sødmælk med rugbrød uden smør.

Konen var gerne den første, som var oppe om morgenen. Hun og datteren mal-kede.

*Forfatterens barndomshjem,
Tambohusvej 21*

Maskinerne var ikke opfundet dengang. Kornet høstedes med le. Jeg har høstet med le to somre hos Kr. Larsen.

Lønnen for de første to somre hos Morten Strand var 20 kr. fra maj til november. Hvor var novemberdag en dejlig dag! Den tredie sommer fik jeg 25 kr. fra maj til november. Da var der ingen karl på gården, og det kunne jeg nok mærke. Vi havde også en del roer dengang, og de blev tyndet ud og luget på den måde, at vi kravlede fra den ene ende af ageren til den anden og tog en række af gangen. Det gav ømme knæ og fingre. Men vi lærte arbejdets velsignelse og fritidens glæde og hvile! Hvordan er det i dag?

Niels Mortensen

